

<https://doi.org/10.62837/2025.9.36>

Dr. Öğretim üyesi GÜLREYHAN ŞUTANRIKULU
Dr. öğretim üyesi ZEHRA ÖZTÜRK
TÜRKİYE'DE VE DİĞER TÜRK CUMHURİYETLERİNDE KADIN
TOPLANTILARINDA OKUNAN MEVLİDLER VE BENZERİ DİNİ
METİNLERİNİN SOSYOLOJİ VE EDEBİYAT AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Özet

Geçmişten günümüze geleneksel kültürümüzde bir okuyucu ve onun etrafında toplanan dinleyicilerin oluşturduğu yüksek sesle kitap okuyup dinleme geleneği vardır. Bu makalede özellikle kadınlar arasında uygulanan bu gelenek Türkiye'de ve diğer Türk Cumhuriyetlerinde nasıl devam ettirilmiş, hangi kitaplar okunmuş, hangi ortamlarda, nasıl toplantılar tertip edilmiş, bu konular ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Mevlid tarzı dinî metinlerin okunduğu toplantılar ilk olarak kadınların dini kimliklerini canlandıran ve toplumdaki varlıklarını güçlendiren ritüellerdir. Yüzyıllar boyu geliştirilen geleneğe göre mevlit törenlerinde bazı kalıplaşmış davranış biçimleri ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. Bu ritüellerin bir kısmı farklı bölge, şehir ve sosyal kültürel çevrelere göre değişiklikler arz edebilir. Mevlidin okunacağı mekân, okuyanın ve dinleyenlerin konumu, icrada okunan dualar, törenin uzunluğu veya kısalığı, bitiş ve ikramlar farklı olabilir. Geçmiş dönemlerden çağımıza gelinceye kadar mevlit toplantıları kültürel bir etkinlik veya sosyal buluşmanın bir göstergesi olarak dinin sosyolojik işlevini yansıtmaktadır. Kadınların genellikle evlerde belirli zamanlarda bir araya gelerek kitap okuma toplantısı düzenlemeleri Osmanlı döneminden beri sürdürülen bir gelenektir.

Kadınlar bu toplantılarda bir hoca hanımın yüksek sesle okuduğu bir kitabı saygı ile dinlerlerdi. Kadınlar arasında düzenlenen mevlid törenleri genellikle evlerde bazan da camide icra edilir. Yüzyıllar boyu geliştirilen geleneğe göre toplantılarda mevlit metninin okunma tarzı, okuyucunun edası ve dinleyicilerin uyması gereken birtakım görgü kuralları vardır.

Bu makalede Türkiye dışında Türk diyarlarında da düzenlenen mevlit toplantılarından bahsedilmiş, uygulanan ritüeller anlatılmıştır.

Son olarak Türk edebiyatında bir kadın tarafından yazılmış ilk ve tek mevlit olan Keşkekzâde Fatma Kâmile Hanım'ın yazdığı Hâdi'l –Cinân adlı eserden bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevlid, Kadın kitap okuma toplantıları, Gelenek, Hâdi'l – Cinân mevlidi.

**GULREYHAN SHUTANRIKULU
ZEHRİ OZTURK**

Evaluation of Mawlıds and Similar Religious Texts Read in Women's Meetings in Turkey and Other Turkic Republics in Terms of Sociology and Literature.

Summary

From the past to the present, our traditional culture has a tradition of reading and listening to books aloud, a tradition formed by a reader and a group of listeners gathered around them. This article examines in detail how this tradition, particularly practiced among women, has continued in Turkey and other Turkic Republics, including which books were read, in which settings, and what kind of meetings were held. Gatherings where religious texts are recited, such as the Mawlid, are rituals that primarily revitalize women's religious identities and strengthen their presence in society. Tradition, developed over centuries, has led to the emergence of certain stereotyped behaviors and practices in Mawlid ceremonies. Some of these rituals may vary across regions, cities, and socio-cultural environments. The location where the Mawlid is recited, the positions of the reciter and listeners, the prayers recited during the performance, the length or brevity of the ceremony, the ending, and the refreshments may vary. From ancient times to the present day, Mawlid gatherings reflect the sociological function of religion as a cultural event or a symbol of social gathering. A tradition that has persisted since the Ottoman period was for women to gather at regular times, usually in their homes, to hold book reading sessions. At these gatherings, women would respectfully listen to a religious scholar read aloud. Mawlid ceremonies held among women were generally held at home and sometimes in mosques. According to traditions developed over centuries, there are certain etiquette rules that must be followed in gatherings, including the manner in which the mevlid text is read, the tone of the reader, and the manner in which listeners must adhere.

Finally, the work titled *Hâdi'l –Cinân* written by Keşkekzâde Fatma Kâmile Hanım, the first and only mawlid written by a woman in Turkish literature, was mentioned.

This article discusses mevlid gatherings held in Turkic lands outside of Türkiye, and describes the rituals practiced.

Key Words: Mawlid, Women's book reading meetings, Tradition, *Hâdi'l-Cinân* mawlid.

1.Giriş: Kitap okuyup dinleme geleneğinin toplumumuzdaki yeri. Okunan kitabın dinlenmesi olgusu.

Bizim geleneksel kültürümüzü besleyen kaynaklar meclisler, yani toplantılardır. Bunlar ya konuşmaya dayalı 'sohbetler' veya 'yüksek sesle kitap okuma ve dinlemeyi esas alan toplantılardır.

Belirli zamanlarda insanların bir araya toplanıp yüksek sesle kitap okuyan bir kişiyi dinlemek üzere toplanmalarına okuma toplantısı (kıraat meclisi) denir (Öztürk, 2007, 401).

Geleneksel kültürümüzde toplantının, özellikle bir okuyucu ve onun etrafında toplanan dinleyicilerin oluşturduğu okuma toplantılarının önemli bir yeri vardır. Periyodik olarak düzenlenen bu meclisler, toplumun fertlerini birbirine yaklaştırmaya ve kaynaştırıcı unsurları içinde barındırmaktadır.

Okuma toplantılarını ve bu toplantılarda okunan kitapları bilmeden kendi milletimizi hakkıyla tanıyamayız.

Bu toplantılarda okunan eserler genellikle manzumdur, mensursa secili veya vezne benzer âhenklidir, yüksek sesle ve musikili bir edâ ile okunmaya müsaittir. Yazı ile göz arasında irtibat olduğu gibi, yazı ile kulak arasında da bir bağ vardır.

Batılı yazar için okuyucu bir kişidir. Ona hitap eder. Bizim medeniyetimizin yazarı için ise okuyucu hem bir kişi hem de bir topluluktur; okuyan ve okuyanı dinleyenler. Yani yazar kitabını bir kişinin eline alarak bir kenara çekilip kendi kendisine okuması için yazmamıştır. Kitabın yazarı, eserinin bir toplantıda yüksek sesle okunacağını peşinen biliyor, kitabını ona göre yazıyor. Burada yazar, okuyucu ve dinleyici(ler) arasında bir dünya görüşü ortaklığı vardır; birbirlerini rahatlıkla anlamakta ve aralarında üçlü bir iletişim kurmaktadırlar: Kitabı yazan – okuyan – dinleyen(ler).

Dinin toplum üzerindeki etkisini sürdüren ve yaygınlaştıran kitaplar...Tekrar tekrar okunan, okumaktan ve dinlemekten bıkmadan pek çok bölümü hafızalara kazınan kitaplar: *Mevlid* başta olmak üzere, *Muhammediyye*, *Ahmediyye*, *Siyer-i Nebî*, *Mızraklı İlmihal*, *Kara Davut(Delâilü'l-Hayrât Şerhi)*, *Envârü'l-Âşıkîn*, *Müzekki'n- Nüfus*...

1.1.Mevlid Metninin Edebî ve Toplumsal Önemi

Mevlidin kelime anlamı “doğum, doğum zamanı ve doğum yeri”dir. Edebiyat açısından Hz. Peygamberin doğumunu ve hayatının çeşitli safhalarını anlatan manzum eser demektir. Türkçe mevlit metinleri mesnevi tarzında yazılmışlardır. Edebiyat tarihimizde başta Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât*'ı olmak üzere mevlit türünde pek çok eser yazılmıştır.

Fakat toplantılarda okuma ve dinlenme açısından “Mevlid” denilince Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât*'ı akla gelir. Halk arasındaki adıyla o “Mevlût”tur. Hz. Muhammed (SAS) sevgisini gönüllere yerleştiren bir kitap olarak dinine bağlı insanlar arasında büyük önem taşımaktadır. Çok saygı gösterilen bir kitap olduğu için “Mevlid-i Şerif” veya “Mevlûd-i Şerif” de denir. Okuma toplantılarında Hz.Peygamberin hayatını anlatan *Siyer* veya *Sîret-i Nebî* kitapları okunurken *Mevlid*'in okunduğu toplantılar ayrı bir merasim hüviyetine büründürülmüştür. Mevlid kelimesi bu merasimlere ad olmuştur. Halk arasında “mevlût okutmak” tabiri yerleşmiştir.

Geçmiş yüzyıllardan bu yana şəhirlili, köylü, zengin, fakir hər tabakadan insanların aralarında ortak olarak yaşattıkları bir gelenek olan bu dinî toplantılarda mevlit yanında na't, mi'râciye, ilâhi gibi şiirler de okunmuştur (Öztürk-Şutanrıkulu, 2022, 17). Osmanlı dönemi sosyal hayatında İslâm dinine dayalı bir gelenek olarak mevlidin yeri ve önemi büyüktür (Öztürk, 2023, 284).

Süleyman Çelebi Mevlidi halk arasında okunurken zaman içinde değişime uğramıştır. İçindeki bazı beyitler değiştirilirken bazıları çıkarılmış, ayrıca metne birtakım ilâveler yapılmıştır. *Geyik, Güvercin, Deve, Kesikbaş, Ejderha* gibi küçük manzum hikâyeler eklenmiş, zamanla bunlar da Mevlid'in ayrılmaz birer parçası olmuşlardır.

1.1.1.Mevlidin Topluma Tesiri

Din sosyolojisi açısından tesiri: Yüzyıllardır okunan Mevlidler, Türk toplumunun sosyal dokusu üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuş, Türkiye'de yaşayan çeşitli etnik gruplardan Müslüman topluluklar arasında birlik ve beraberlik duygusunu beslemiştir.

Bu toplumlar arasında İslam ahlakının yerleşmesinde hayati bir rol oynamıştır. Mevlid, dinin toplumdaki etkisini sürdüren ve yaygınlaştıran bir kitap olarak önemini korumuştur. Kadın mevlidlerini sosyolojik açıdan incelediğimizde, toplumda çok farklı işlevler yerine getirdiklerini görürüz. Bu buluşmalar, her şeyden önce kadınların dini kimliklerini canlandıran ve toplumdaki varlıklarını güçlendiren ritüellerdir. Aynı zamanda bu buluşmalar kadınların kendi toplumsal rollerini yeniden üretmelerine, aralarında toplumsal destek ve dayanışma kültürünün gelişmesine de yardımcı oluyor.

Toplumsal dayanışma ve birlik perspektifinden bakıldığında Mevlid, insanları ibadet ve ritüellerde birleştirir. Bu bağlamda, Durkheim'ın da belirttiği gibi, din, insan toplumunda birleştirici ve bütünleştirici bir güç olarak hareket ederek kolektif bilinç kavramına katkıda bulunur. Bu, Mevleviliğe katılan kadınların dini entegrasyonunu kolaylaştırarak toplumsal dayanışmayı teşvik eder. Katılımcıları ortak bir amaç ve duygu etrafında birleştirerek toplumsal düzen ve değerlerin korunmasına katkıda bulunur. "Toplumsal Değişim ve Din", Eider Okumuş, s. 71.

Dini açıdan bakıldığında, bireylere her durumda dinsel aidiyetlerini hissetme imkânı sunularak dinsel kimliğin canlandırılması ve toplumsal dinsel hafızanın korunması, toplumun dinsel devamlılığını sağlar.

Mevlit gibi toplantılarda nasıl davranılacağı bir görgü kuralları manzumesi olarak zaman içinde teşekkül etmiş, söze ve davranışa dayalı bir bilgi olarak her yaşta insana öğretilmiş, bu konuda bir toplum bilinci teşekkül etmiştir. (Öztürk, 2003, 146).

Bu ritüellerin sosyal ve eğitici yönleri, gençlere ahlaki değerleri, Peygamber sevgisini ve toplumsal normları aşılama yardımı olur. Bu nedenle kadınlar aynı zamanda geleneklerin taşıyıcısı ve kültürel hafızanın koruyucusu olarak da görev yaparlar.

Bu toplantılar aracılığıyla kadınlar sosyal sermayelerini artırıyor (kaynaklar Bourdo tarafından sağlanacak) ve destek, dayanışma ve karşılıklı yardımlaşma yoluyla geleneksel kültürün güçlenmesine katkıda bulunuyorlar. Bunlar, özellikle kırsal ve geleneksel toplumlarda kadınların kamusal hayata katılım yollarından sadece birkaçı.

Bazen bu tür buluşmalar, ritüeli gerçekleştiren aileye saygı ve prestij getiren bir statü göstergesi de olabilir.

Çeşitli mevlid türleri (cenaze, düğün, doğum vb.) de toplumsal duyguları ifade etmenin yaygın bir yolu olarak görülebilir.

Mevlid kutlamaları sadece dini açıdan değil, aynı zamanda ekonomik ve kültürel açıdan da ele alınabilir. Örneğin, bu toplantılarda ikram edilen yemekler, tatlılar, çorbalar, içecekler ve bazen de özel olarak hazırlanan ikramlar, hediyeleşme gibi çeşitli geleneklerle birlikte, sosyal ilişkileri güçlendirmenin bir aracı olabilir.

Weber'in dinin toplumsal hareketlilik yönüne yaptığı vurgu göz önüne alındığında, kadınların bu tür toplantılara katılımının, toplumsal rejimin düzenlenmesi ve meşrulaştırılması da dahil olmak üzere, dini motivasyona dayandığını göstermektedir.

Berger'in "kutsal şemsiye" metaforuyla ifade ettiği gibi, Mevlid törenleri kadınlara hem varoluşsal bir anlam temeli hem de günlük yaşam süreçlerine dini anlam katma fırsatı sunmaktadır.

Ancak Bourdieu'nün habitus kavramı, kadın mevlidlerinin kadınların toplumsal sermaye biriktirmelerine ve dayanışma ağlarını güçlendirmelerine yardımcı olan, dolayısıyla toplumsal cinsiyet rollerini yeniden tanımlayan uygulamalar olduğunu ileri sürmektedir. Kadın mevlidleri, hem dini kimliği hem de toplumsal yapıyı destekleyen çok yönlü özelliklere sahiptir.

Modern toplumlarda mevlidler, dinin kültürel bir olay veya toplumsal birleşmenin tezahürü olarak sosyolojik işlevini yansıtır. Kentleşme ve göçün etkisiyle, kadınların mevlidleri sembolik ve törensel eylemlere dönüşerek dayanışma ağları oluşturur.

Ancak dijitalleşme ve artan eğitim seviyeleri, Mevlid'in kutlanma biçimini de etkiliyor. Bu buluşmalar bazen geleneksel dayanışma amacına hizmet etse de, daha törensel ve sembolik bir nitelik de kazanabiliyor.

Edebiyat Sosyolojisi açısından tesiri: *Mevlid*'in dili diğer dinî-tasavvufî eserlerin diline tesir etmiştir. Sonraki yüzyıllarda bile âdetâ dua ve dinî nasihat kitapları mevlid diliyle yazılacak gibi gizli bir ittifak oluşmuştur. Başka şairler tarafından yazılmış mevlitler de *Vesîletü'n-Necât*'in birer taklidi olmuşlardır.

M. Akif Ersoy, *Said Paşa İmamı* adlı manzum hikâyesinde sesi ve okuyuşu çok çok güzel bir mevlidhânı anlatmaktadır (Ersoy, 1975, 504-507; Derman, 2010, 620).

Kadınlar arasında tertip edilen mevlit okuma toplantılarını pek çok yazar eserinde konu edinmiştir: Ömer Seyfettin *Tos* adlı hikâyesinde mevlid kandili için toplanmış

kadınları anlatmıştır (Ömer Seyfettin, 1999, 140-142; Andrews, 2001, 181). Halide Edip Adıvar ise *Sinekli Bakkal* isimli romanında bir kadın mevlidhanı işlemiştir. Romanın kahramanı Rabia, toplantılarda mevlit okuyan bir mevlidhandır. Romanda bu toplantıların tasvir edildiği bölümler vardır (Adıvar, 1966, 179-180; Öztürk, 2003, 138; Erdal, 2007, 241-245, Karaca, 2022, 541-542). Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* ve *Vurun Kahpeye* isimli romanlarının bazı bölümlerinde de kadın mevlitlerinden bahsedilmektedir (Karaca, 2022, 532-537). Hikâye yazarı Cemal Şakar, kaleme aldığı dokuz bölümden oluşan *Mevlit* hikâyesinde kadınlar arasında geçen bir mevlit törenini anlatmaktadır (Özkul, 2010, 57-66; Şakar, 2015, 31-40).

Edebiyatın anlamını ele aldığımızda, metinleri hem bir bilimsel ürün hem de toplumsal belleğin taşıyıcısı olarak ele alırız (Pekolcay, 1994, 233-259). Ayrıca din, sözel yolla da yayılır (Sayılov, 2019, s.236).

Kadınların mevlidlerinde de bu görevin yerine getirildiğini görüyoruz; zira bu mevlidlerde sıklıkla Hz. Muhammed'in hayatı, öğretileri ve dini değerleri hakkında hikâyeler yer alıyor. Kadınlar, bu dini metinler aracılığıyla geçmişle bir bağ kurarak ortak dini ilişkiler ve duygular yaratırlar. Bu, edebiyatta bulunan "metin ve toplum arasındaki döngüsel ilişki" ilkesiyle tutarlıdır.

Edebiyat sosyolojisi, belirli süreçlerdeki katılımcıları da inceler. Mevlid ritüellerinde kadınlar, bu geleneğin hem okuyucusu hem izleyicisi hem de koruyucusudur. Bu ritüellerde kadınlar, dini metinleri içselleştirirken aynı zamanda bir iletişim ve karşılıklı destek ortamı yaratırlar.

Dolayısıyla kadınların mevlidi, salt pasif bir dinleme değil, aynı zamanda bir kültürel katılım biçimidir. Mevlid metinleri hem dinî hem de edebî amaçlarla kullanılmaktadır. (Köksal, 2011, 26-41).

Makamlı anlatım, ritmik tekrar ve aruz, dinleyiciyi etkiler. Dolayısıyla, edebiyat sosyolojisi

Bu nedenle mevlit, edebiyat sosyolojisi açısından toplum için ortak bir dil, duygu ve ritüel estetiği yaratır. Kadınlara yönelik mevlidler, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden tanımlandığı yerlerdir. Kadınlara anneliğin önemi, aile rolleri ve sabır gibi ahlaki rehberlikler sunarlar. Bourdieu'nun 'habitus' kavramına göre mevlidler kadınlar için bir tür toplumsal habitus pekiştirmektedir. Bu durum, mevlidlerin modern modernleşme süreçlerinin etkisiyle birtakım değişikliklere uğradığını ve edebiyat sosyolojisi yaklaşımının "edebi türlerin toplumsal şartlara uyarlanması" yaklaşımına denk düştüğünü göstermektedir.

Edebiyat sosyolojisi, metinlerin zaman içinde nasıl evrildiğini de inceler. Kadınların mevlidleri artık sadece dini törenler değil, aynı zamanda toplumsal olaylardır. Sosyal medya, modern mevlidlerde bir araç olarak kullanılmakta, hatta özel mevlidhanlar tarafından okutulmaktadır. Bu durum, mevlidlerin modern modernleşme sürecinin etkisiyle birtakım değişikliklere uğradığını ve edebiyat sosyolojisi yaklaşımının "edebi türlerin toplumsal şartlara uyarlanması" yaklaşımına

uygun olduğunu göstermektedir. Mevlit popüler dindarlığın önemli bir unsurudur (Karayel,2014, 64).

2.Kadın Okuma Toplantıları

Kadınların genellikle evlerde belirli zamanlarda bir araya gelerek kitap okuma toplantısı düzenlemeleri Osmanlı döneminden beri sürdürülen bir gelenektir. Kadınlar bu toplantılarda bir hoca hanımın okuduğu *Sîret-i Nebî*¹, *Muhammediye*, *Ahmediye*², *Karabaş Tecvidi*³, *Mızraklı İlmihal*⁴ gibi bir kitabı dinlerlerdi. *Mızraklı İlmihal* yüzyıllarca kadınların dini öğrendikleri –belki de- tek kitaptı. *Muhammediye* de çok okunup dinlenen kitaplardandır. Neredeyse her evde bu kitaplara rastlanırdı. Hattâ Süleymaniye Kütüphanesinde biri 1552 yılında Ahmed kızı Ümmi Hatun tarafından, diğeri de 1848-49'da Baharzade kızı Nesibe Feride Hanım tarafından yazıya geçirilmiş iki tane elyazması *Muhammediye* kitabı mevcuttur (Öztürk, 2000, 334-335).

Türk-İslâm dünyasının çeşitli bölgelerinde, örnek vermek gerekirse Azerbaycan'da erkeklerin okuduğu mevlitlerde kadınların farklı odalarda dinleyici olarak katılmaları söz konusu olduğu gibi sadece kadınların okuyup dinlediği mevlit törenleri de mevcuttur (Memmedova, 2023, 17). Azerbaycan'da mevlitlerde *Kaside-i Bürde*'den beyitler okunduğu gibi Yunus Emre'den ilahiler de okunmaktadır. Bu toplantılarda önemli olan zikirler ve dualar edilmesi, Peygamberimizin anılmasıdır. Hatta Prof. Tahire Memmed'in verdiği bilgiye göre, eskiden Nahçıvan'da Sovyet rejimi zamanı sadece bazı aileler kendi içinde o günü anarlarmış. Kendi annesinin yaptığı gibi folklor ve kültürümüze bağlı olan birçok kişi evinde yemek yaparak koku çıkarır; dualar, salavatlar, zikirler okur; komşulardan ihsan olarak ikram edilirdi (Memmedova, 2023, 15). Gürcistan Müslümanları arasında da mevlit okutma geleneğinin derin bir tarihe dayandığı söylenmektedir. Bu gelenek Sovyetler

¹ *Sîret-i Nebî* (*Sîretü'n-Nebî, Kitâb-ı Siyer-i Nebî*):Erzurumlu Darîr'in 790/1388'de tamamlayıp Mısır Sultanı'na sunduğu Hz. Muhammed'in (SAS) hayatını anlatan meşhur eseridir (Kocatürk, 1970 ; Erkan, 1993 ; Öztürk, 2003, 139)

Muhammediye:Gelibolulu Yazıcıoğlu Mehmed'in 853/1449'da yazdığı meşhur eseridir.Yazar, Arapça yazdığı Meğaribu'z-Zaman'ı daha sonra manzum olarak Türkçeye çevirmiş ve bu eser ortaya çıkmıştır.Yazar, bu eserinde Hz. Muhammed'in (SAS) hayatını anlatırken dinî ve ahlâkî bilgi vererek halkı eğittiği gibi dilinin kalitesiyle de eserin okunduğu dönemlerde halkın kültür seviyesini yükseltmiştir (Çelebioğlu, 1999.354 ; Öztürk, 2003,140; Öztürk, 2007,411).

² *Ahmediye*: Ahmed Mürşidî tarafından toplantılarda okunmak için yazılmış bir dinî-didaktik mesnevidir. XVIII.yüzyılda yazılmış olmasına rağmen dili XIV.yy. Türkçesidir. İçinde Allah ve peygamber sevgisi gibi itikada ve ibadete ait kavramlar yanında insanların birbirleriyle münasebetlerinde gözetmeleri gereken âdâb kuralları gibi ahlak kavramları yer almakta, her bölümün sonunda dinleyiciye bir ders verilmektedir (Kocatürk,1970, 557 ; Öztürk, 2007, 417).

³ *Karabaş Tecvidi*:Abdurrahman Karabaşî(ö.904/1498) tarafından hazırlanmış olan bir tecvid (Kur'an'ın doğru okunması, harflerin doğru telaffuzu için hazırlanmış öğretici kitap) kitabıdır.

⁴ *Mızraklı İlmihal*: Dinî bilgiler veren bir kitaptır.Osmanlı toplumunda en çok okunan ve ezberlenen eserler arasında yer alan bu kitap hangi tarihte ve kimin tarafından yazıldığı belli olmayan anonim bir eserdir (Yaşaroğlu, 2005, 5)..

döneminde bile gizli olarak yerine getirilmiştir. O dönemde daha çok kadınlar tarafından Süleyman Çelebi Mevlidi'nin aslı ve yerel dillere çevirisi okunmuştur (Erşahin, 2023,70). Özbekistan'da kadın toplantılarında mevlit Türkçe okunmaktadır (Sayfulloh, 2023, 145-159). Tataristan'da mevlitlerde okunan manzum eserlerin kadınlar arasında daha yaygın olduğu söylenilmektedir. Bunun sebebi ise Tatar kadınlarının sözlü dinî ve manevî geleneklerinin koruyucusu ve gelecek nesillere aktarıcısı olmasıdır (Sıgbatullına, 2023,170).

2.1.Kadın Okuma Toplantılarında Mevlid Okunması

Kadınlar arasında düzenlenen mevlid törenleri genellikle evlerde bazen de camide icra edilir. Ölüm, düğün, doğum, sünnet gibi vesilelerle mevlit okutulabilir. Başlarına gelebilecek bütün sıkıntılara karşı adanan bu mevlidlerde genel olarak şükür niyetine Kur'an-ı Kerim'den sureler, mevlid şiiri ve buna ek olarak ilahi ve kasideler okunmaktadır. Gelen davetlilere özel külâh içinde mevlid şekeri, lokum, doğum mevlidlerinde loğusa şerbeti gibi ikramlarda bulunulur ve ellerine gül suyu dökülür. Yüzyıllar boyu geliştirilen geleneğe göre toplantılarda mevlit metninin okunma tarzı, okuyucunun edası ve dinleyicilerin uyması gereken birtakım görgü kuralları vardır.

Kırıkkale'de mevlit törenleri için yapılan bir saha araştırmasında şöyle bir tespit yapılmıştır: Kadırî Tarikatı'na mensup kadınlar her hafta bir araya gelip düzenli olarak mevlit okumaktadırlar. Bunun sebebi sorulduğunda Hz. Peygamber'e duyulan saygıyı ve "Kişi sevdiği ile beraberdir."(Buharî, Edeb,96) hadis-i şerifine binaen Hz. Peygamber'i mevlit ile anarlarsa duydukları sevgi ve bağlılığın artacağına inandıkların belirtmişlerdir (Cevher, 2023, 592).

Kıbrıs'ta törenlerin merkezinde mevlitçiler vardır. Mevlitçilik kadın merkezli toplumsal bir kurumdur. Mevlitçilik kurumunun taşıyıcısı ve aktarıcıları da yine mevlitçilerdir. Genellikle anneden, teyzeden kıza, neneden toruna, bazen de babadan kıza şeklinde aktarılan gelen bir bilgi birikimi, bir kültürel bellek vardır. Kıbrıslı Türklere erkekler de mevlitçilik yapmalarına karşın lohusayı yataktan kaldırma, kırk mevlidi, altı aylık kınası, adak mevlidi gibi uygulamalar tamamen kadınların yaptığı törenler olduğundan mevlitçilik kadın merkezli bir meslektir (Reyhanoğlu, 2023,132-133).

Batı Trakya'da akraba ve komşu kadınlar arasında gerçekleşen gelin mevlidinde gelin hanım tekrar gelinliğini giyer ve misafirleri bu şekilde karşılar. Kadın mevlithanlar tarafından mevlit ve düğün ilahileri okunur, hep birlikte salavat getirilip, yapılan duaya âmin denilir ve mevlit sonrası misafirlere yemek ikram edilir. Ayrıca davetli kadınlar, bölgede mevlitlere has hazırlanmış el emeği mevlit bezlerini örter. Bu bezler genelde beyaz olmakla birlikte farklı renkleri de bulunan, süslü ve geniş oyalı özelliğe sahiptir. (Memet, 2023, 27-28). Hayatın her alanını kuşatan mevlit, doğum ve ölüm gibi neşeli ve hüzünlü anların, sünnet gibi dinî ve sosyal yönü bulunan pratiklerin de vazgeçilmez öznesidir. Yeni bir evlat sahibi olmakla sevinç yaşayan Batı Trakyalı aileler, Allah'ın bu lütfu karşısında şükür ve minnetlerini sunmak için bebek mevlidi düzenler. Bebeğin kırkı çıkmadan yapılmaya

çalışılan bebek mevlidi, şartlara göre çocuk ilk yaşını alana kadarki zaman içerisinde de tertip edilir. Akraba, komşu ve dost hanımların davet edildiği bu meclislerde, kadın mevlithanlar tarafından özellikle Merhaba ve Veladet bahirleri okunup, ilahi ve salavatlara misafirler şenlendirilir, hayırlı bir evlat olması için dua edilir. Ev sahibi ve davetliler, gelin mevlidinde olduğu gibi burada da mevlit bezlerini örter (Memet, 2023, 28). Yedinci gece mevlidi ise vefat eden kişinin ailesi tarafından düzenlenen, akraba, komşu ve tanıdık hanımların katıldığı bir törendir. Vefatın yedinci akşamı tertip edilen bu toplantıda, başta Yasin suresi olmak üzere aşırılar, mevlitten Vefâti'n-Nebi bahri ile ölüm ve ahiret temalı ilahiler okunur (Memet, 2023, 28).

Daha çok köylerde yaşayan kadınlar arasında ve evlerde gerçekleştirilen merasimlerde, Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n-necât'ının yanı sıra; "Vefât-ı Hazret-i Fâtîma", "Hikâye-i Kesikbaş", "Hikâye-i Güvercin", "Hikâye-i Deve", "Dâstân-ı Hazret-i İbrahim" manzumeleri ile Cemâlî'nin ölüm ve ahiret hâllerini manzum şekilde aktardığı "Kitâb-ı Serencâm"ı okunur. Bölge halkı, manzumeler ve Vesîletü'n-necât'ın bulunduğu nüshaya "Büyük Mevlit", sadece Vesîletü'n-necât'ın bulunduğu nüshaya da "Küçük Mevlit" adını vermiştir. Kadınlar arasından dinî ilimlere vukufiyeti ve musikiye kabiliyeti bulunan biri tarafından okunan mevlit ve ilahiler, beraberinde, diğer mevlit cemiyetlerinde bulunmayan pratikleri de doğurmuştur. Bunlardan biri, "Ol vasiyyet ki direm her kim tuta / Misk gibi kokusu cânlarda tüte" beyti okunduğunda öd ağacı tütsüsü yakılmasıdır. Bir diğeri de Veladet bahrinde geçen "Susadum gâyet harâretten katı / Sundular bir câm tolusu şerbeti" beyti okunduğunda gül şerbeti ikram edilmesidir. Bahir tamamlanıp şerbetler içilmeye başlandığında ise "Mevlit Şerbeti" ilahisi okunur. Gümülcine'ye bağlı Kardere köyünde ikamet eden mevlithan Enbiye Hüseyinoğlu'ndan alınan ilahi şöyle başlamaktadır:

Gel içelim kane kane
Ağlaşalım yane yane
Ver salavât peygambere
Güzeldir mevlid şerbeti
Şifâdır mevlid şerbeti (Memet, 2023, 30-31)

Rodos ve diğer Ege adalarında bebek mevlidi veya kırk mevlidi denilen tören, kırk gününü dolduran bebek için kadınlar arasında düzenlenir. Veladet bahri başta olmak üzere mevlitten bahirlerin, coşkulu ilahilerin okunduğu ve hayırlı bir evlat olması için duaların edildiği bu cemiyetlerin nihayetinde bebek kız ise eline kına yakılır (Memet, 2023, 34).

2.1.1.Mevlidin Okunuş ve Dinleniş Tarzı, Mevlid Okunurken Uygulanan Ritüeller

Yüzyıllar boyu geliştirilen geleneğe göre mevlit törenlerinde bazı kalıplaşmış davranış biçimleri ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. Bu ritüellerin bir kısmı farklı bölge, şehir ve sosyal kültürel çevrelere göre değişiklikler arz edebilir.

Mevlidin okunacağı mekân, okuyanın ve dinleyenlerin konumu, icrada okunan dualar, törenin uzunluğu veya kısalığı, bitiş ve ikramlar farklı olabilir.

Kadınların davet edildiği mevlit törenleri genellikle evlerde icra edilir. Bunlar genellikle ölüm vesilesiyle yapılan törenlerdir. Cenaze evinde çoğunlukla ölen kişinin vefatının kırkıncı gününde ve sene-i devriyesinde mevlid okutulmaktadır.

Evlerde okutulan bir diğer mevlid türü de bebek mevlididir (Karayel, 2014, 41). Bebeğin doğumunun haftasında veya kırkıncı gününde tertip edilen bu törenlerde davetlilere “loğusa şerbeti” denilen özel bir içecek ikram edilir. Bebek kucaktan kucağa gezdirilir ve onun hayırlı bir evlat olması için dua edilir. Azerbaycan ve Kıbrıs’ta da bu tarz bebek mevlitleri icra edilmektedir (Memmedova, 2023, 17 ; Reyhanoğlu, 2023,107-133).

Evlerde tertip edilen böyle dinî toplantılarda mevlid okumayı meslek edinmiş mevlidhân denilen bir hanım mevlidi yüksek sesle ve makamlı bir şekilde okur. Çoğu mevlidhân mevlit metnini ezbere bildiği halde kitaptan okumayı tercih eder. Mevlide başlamadan önce ve bahir denilen bölüm aralarında Kur’an-ı Kerim okunur. Kur’an-ı Kerim okunurken ve dinlenirken tesettüre riayet edilir. Genellikle toplantılarda Mevlid metninin hiçbir zaman tamamı okunmaz, alışılmış belirli bölümleri okunur. Mevlid’de genellikle giriş bölümü ve Velâdet Bahri okunur. Bu bahirde peygamberimizin (SAS) doğum anını anlatan beyitler okunurken dinleyenler birbirinin arkasını sıvazlar. “Merhaba” faslında ayağa kalkılır ve musafaha yapılır. Kadınlar arasında okunan mevlitlerde bilhassa ilâhi okumaya önem verilir. Bunların hepsini her zaman bir kişi okumaz, davetlilerden de okuyanlar çıkabilir. Genellikle okumayı bilen dinleyici hanımlar, Mevlid’i ve okunan Kur’an âyetlerini ellerindeki kitaplardan sürerler. Salâvat-ı şerifeler hep bir ağızdan çekilir. Kur’an-ı Kerim ve Mevlid okunurken diz üstü oturulur ve sessiz dinlenilir, mecbur kalmadıkça yerinden kalkılmaz. Bu davranışlar çocuklara da öğretilir. Cenaze törenlerinde mevlit okuma: Mevlit törenlerinde okunan manzumeler zamanla sözlü kültürün de etkisiyle değişikliklere uğramıştır. Bu törenlerde Anadolu’nun değişik yerlerinde bazı âşıkların şiirlerinin yanı sıra anonim ilâhiler de okunmaktadır. Okunan bu manzumeler, birçok Türk topluluğunda hâlâ devam eden ve çok eski dönemlere kadar uzandığı bilinen cenaze törenlerinde “koşma” okuma geleneğini hatırlatmaktadır. Özellikle kadın mevlitlerinde bu tür manzumelerin daha çok rağbet gördüğü (Rahman, 1996: 116-117; Toygar, 1982 ;Bayat- Cicioğlu, 2008, 152) ve bunların belirli ezgilerle, gelenleri ağlatmaya yönelik okunduğu dikkate alınırsa, cenaze mevlitlerinin Türklerde İslâmiyet öncesi dönemden beri var olan ağıt yakma geleneğinin dönüşüme uğramış biçimi olduğu düşünülebilir (Yörükkan, 2005: 96).

2.2. Kadın Toplantılarında Okunan Farklı Mevlidler

Süleyman Çelebi’nin Mevlid’inin okunması yaygın olmakla birlikte bazı bölgelerde farklı kişilerin yazdığı mevlidler de okunmaktadır. Bu eserler Süleyman Çelebi’nin eserine nazire olarak yazılmışlardır ve bazı beyitleri hemen hemen aynıdır.

Bunlardan *Mustafa Mevlidi* ve Siverekli Hacı Yusuf Efendi'nin yazdığı *Mevlid-i Şerif Şanlıurfa*'nın dindar halkı arasında çok okunan kitaplardandır (Kütük, 2018, 67 ; Öztürk, 2022, 50). Özellikle *Mustafa Mevlidi* veya *Mevlidün Nebiyyü* diye bilinen *Hikâye-i Mevlidü'n-Nebî(SAS)* isimli kitap (Ahmed, 2007, 371-372 ; Özalp, 2014, 9-10), Şanlıurfa (eski adıyla Ruha) çevresinde eskiden beri çok okunurdu. Bu satırların yazarlarından Zehra Öztürk, Şanlıurfa'da Mustafa Mevlidi'nin ve ona eklenmiş hikâyelerin çeşitli bölümlerini ezbere okuyan yaşlı hanımlara rastlamış ve onları dinlemiştir. Kastamonu'da kadın toplantılarında *Mevlid*'den önce *Mevlid Hikâyesi* manzumesinin okunması şart olarak görülmüştür. Evlerde ve camilerde kadınlar arasında çok okunan bir mevlidin ismi de *Kadın Mevlidi* olarak geçmektedir. Bu metin Âkif isimli bir kişi tarafından kaleme alındığı için *Âkif Mevlidi* olarak da anılmaktadır (Abdülkadiroğlu, 1999, 407 ; Kara, 2017, 11-12). İçinde Süleyman Çelebi Mevlidi'nde alınma beyitler mevcuttur. Konya'da okunan *Mevlid-i Efdal*'in orijinal Osmanlıca nüshasının baş tarafında şu bilgiler yer almaktadır: “Mevlid-i Efdal, Konya dahilinde Doğanhisar kasabasında Hisar Medresesi müderrisi, 10 sene Ezher mücavirlerinden (komşularından) Şeyhü'l-'Arab denilmekle müştahir (meşhur) muhaddis İzzeddin Doğanhisarî manzumesi ve dört mevlidin üçüncüsüdür. Doğanhisar kasabasında cümlesi bir ağızdan mevlid okuyan kırk kızın beşincisi, Hafız Osman Efendi kerimesi (kızı) Aişe Hanım Efendi”(Akpınar,2022, 578).

Diyarbakır'da diğer Türkçe mevlit okunan yerlere nazaran daha çok mevlid okunmakta ve çok sayıda kadın ve çocuk okuyucu bulunmaktadır. Çünkü bu bölgede bir kişi için Kur'an okumayı öğrendikten sonra ikinci olarak *Bateyî Mevlidi* 'ni öğrenmek söz konusu olmaktadır. Fakat bir çok çalışmada belirtildiği gibi İstanbul, Bursa vs gibi şehirlere göre burada mevlidhanlığın zayıf olduğu söylenilmektedir (Yanmış, 2012,123)..

Dağıstan'da yerel imamlar tarafından yazılmış olan Hz. Peygamber'in (SAS) hayatını anlatan manzum eserler kadınlar tarafından toplantılarda çokça okunup dinlenilmektedir(Öztürk –Şutanrıkulu, 2022, 131).

2.2.1.Fatma Kâmile Hanım Keşkezkâde ve Hâdi'l –Cinân Adlı Mevlidi

Keşkezkâde Fatma Kâmile Hanım'ın yazdığı *Hâdi'l –Cinân* adlı mevlit Türk edebiyatında bir kadın tarafından yazılmış ilk ve tek mevlittir (Öztürk, 2018,104)..

1839 yılında Karasi (Balıkesir)'de dünyaya gelmiş olan Fatma Kâmile Hanım, Keşkezkâde ailesinden Mehmed Efendi'nin kızıdır(İsmail Hakkı, 1925/1343, 82; Uraz, 1940, 91; Cunbur, 2011, 260). Özel tahsil görmüş, Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Daha ziyade tasavvufî şiirler yazan F. Kâmile Hanım Nakşibendi tarikatine intisab etmişti(İsmail Hakkı, 1925/1343, 82; Bayrı, 1935, 3). Evine gelen kadınlara vaaz ve nasihatlerde bulunan Fatma Kâmile Hanım, şair tabiatına sahip dindar bir hanımdı (Cunbur, 2011, 260; Köksal, 2011, 642). 1339H /1921M tarihinde memleketinde vefat etmiştir.

Eserinin önsözünde kendisinden “Balıkesirli Fatıma-i Kâmile-i Keşkekzâde” olarak bahseden Fatma Kâmile Hanım, yazdığı bu “mevlûd-i şerif”e “Hâdi’l –Cinân (Cennetlere yol gösterici)” ismini verdiğini söylemektedir. Söz konusu eserini vücuda getirmeyle ilgili olarak duygularını ifade ederken zamanın hükümdarına teşekkür eder ve Sultan II. Abdülhamid’in maarife ve kitap te’lifine teşvik edici davranmasından ve şehzadeliğinden beri mevlid toplantılarına rağbet etmesinden cesaret alarak kendisinin böyle bir eser yazmaya cür’et ettiğini belirtir. Naçizane yazdığı bu manzum eserinin de hiç olmazsa kadınların mevlit toplantılarında okunmasını ister.

2.3. Günümüzde Kadınların Mevlit Toplantıları

Kadın mevlidleri, kadınları bir araya getiren, komşuluk ve aile bağlarını güçlendiren hayati sosyal alanlardır. Özellikle kadınlara adanmış bu mekanlar, kadınların kendilerini daha özgürce ifade etmelerine olanak tanıyarak toplumsal ve dini rollerini uzlaştırmalarına olanak tanır.

Bu, doğum, ölüm ve evlilik gibi hayatın önemli anlarında dayanışmayı güçlendirir. Bu mevlidlerde ikram edilen yemekler, misafirperverliğin bir göstergesidir. Mevlidin kutlandığı yemeklerin, süslemelerin ve sofraların görüntüleri sosyal medyada paylaşılır.

Etkinlik planlama şirketleri de mevlit masaları ve etkinliğin konseptine uygun dekorlar sunarak sürece dahil olmaya başlıyor. Bu buluşmalar geleneksel bir amaca hizmet ederken, aynı zamanda estetik bir değer de kazanıyor.

Bazı bölgelerde mevlit, mevlithan adı verilen deneyimli kadınlar tarafından okunur. Bu, kadınların emeğinden maddi kazanç elde edilmesini sağlar. Mevlitlerde verilen hediyeler, kültürel alışverişin bir parçasıdır. Mevlit toplantıları, kadınlara sosyalleşme fırsatı sunar ve cinsiyet rollerini keşfetmeleri için bir platform görevi görür.

Ancak feminist açıdan baktığımızda bu toplantıları kadınların kolektif bir görüş oluşturabileceği ve kendilerini özgürce ifade edebilecekleri platformlar olarak görüyoruz.

Modern kadın buluşmaları, dini ritüellerin devamlılığını sağlayan, toplumsal bağları güçlendiren ve kültürel ve çağdaş koşullara uyum sağlayan ritüellerdir. Bu nedenle kadın mevlitleri, toplumsal hafızayı korumak, toplumsal dayanışmayı güçlendirmek ve ekonomik ve kültürel kalkınmayı teşvik etmek açısından önemlidir.

Günümüzde mevlit toplantıları –özellikle büyük şehirlerde daha modern şartlarda gerçekleştirilmektedir. Orta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki ilçe ve köylerde de bu gelenek sürdürülmekte, geçmişten gelen ritüeller günümüz mevlitlerinde de uygulanmaktadır..

3. Sonuç

Mevlit toplantıları yüzyılların birikimi olarak dünden bugüne var olagelen bir toplumsal değer, gelenek ve bir sosyal aktivitedir.

Geçmişten bu yana toplumumuzda Mevlid’in geniş bir okunma alanı vardır: Vefat eden dede, nine, anne, baba... için ve Kadir Gecesi ve kandil gecelerinde evde

veya camide mevlid okunur. Doğum, sünnet, evlenme törenləri için mevlid okunur; şeker lokum, gül suyu dağıtılır. Doğum mevlidinde loğusa şerbeti dağıtılır.

Eşi dostu bir araya getirerek icra edilen mevlit merasimi toplumun içinde dostluğu, dayanışmayı ve kaynaşmayı sağlar.

Özellikle kadınların evlerde kendi aralarında düzenledikleri mevlit merasimlerinin toplum hayatına kazandırdığı kültürel birikim ve davranış biçimleri; gelecek nesillere ulaştırılan iman ve güzel ahlâk, peygamber sevgisi etrafında oluşan birlik ve beraberlik duygusu ile millî kimlik gibi hasletlerdir.

KAYNAKÇA:

Abdülkadiroğlu, Abdülkerim (1999), “Âkif Mevlidi yahut Kadınlar Mevlidi”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Dr. Himmet Biray Özel Sayısı*, s. 404-437.

Adivar, Halide Edip. *Sinekli Bakkal*. İstanbul: Atlas Kitabevi, 1966.

Ahmed, Vedat S. “Bulgaristan Müslümanları Arasında Mevlid Geleneği”, *Süleyman Çelebi ve Mevlid Yazılışı Yayılışı ve Etkileri*. ed: Mustafa Kara- Bilal Kemikli. 370-380. Bursa: Osman Gazi Belediyesi Yayınları, 2007.

Akpınar, Hüseyin (2023). “Konya’nın Doğanhisar İlçesinde İcra Edilen Mevlid-i Efdal”, *Türk Kültüründe Mevlit Geleneği Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 27-29 Ekim 2022*. ed: Prof Dr. Hakan Yekbaş 575-588. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Andrews, Walter G. *Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı*. Çev. Tansel Güney. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

Bayat, Fuzuli – Cicioğlu, M.Nurullah (2008). “Türklerde Cenaze Törenleri Bağlamında Mevlid Okuma Geleneği”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 147-155.

Bayrı, Mehmed Halid (1935), *Balikesirli Bir Şair*, Burhaneddin, İstanbul.

Cevher, İlknur (2023). “Folklorik Bir Ritüel Olarak Kırıkkale’deki Mevlit Törenleri”, *Türk Kültüründe Mevlit Geleneği Uluslararası Sempozyumu Bildiriler 27-29 Ekim 2022*. ed: Prof Dr. Hakan Yekbaş 589-594. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Cunbur, Müjgân (2011), *Osmanlı Dönemi Türk Kadın Şâirleri*, Türk Kadınları Kültür Derneği Genel Merkezi Yayını, Ankara.

Çelebioğlu, Âmil (1999). *Türk Edebiyatı’nda Mesnevi (XV.yy’a kadar)*, İstanbul: Kitabevi.

Derman, Uğur. “Said Paşa İmamı”, *Bir Kutlu Doğum Şaheseri Mevlid ve Süleyman Çelebi*. ed: Bilal Kemikli – Osman Çetin. 620-627. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.

Erdal, Kelime. “Halide Edib Adivar’ın Eserlerinde Mevlid”, *Süleyman Çelebi ve Mevlid Yazılışı Yayılışı ve Etkileri*. ed: Mustafa Kara – Bilal Kemikli. 235-247. Bursa: Osman Gazi Belediyesi Yayınları, 2007.

Erkan, M. (1993). “Darîr”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.8, s.498-499, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Ersoy, Mehmed Âkif. *Safahat*. haz. Ömer Rıza Doğrul – M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1975.

- Erşahin, Seyfettin (2023). “Kafkasya’da Mevlit Geleneği”, *Türk Dünyasında Mevlit Geleneği*, ed: İsmet Çetin. 63-83. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gedikli, Fethi (haz), (2020). *Gelin Mevlidi*. İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi.
- Hikâye-i Mevlidi’n-Nebî Sallallahu ‘Aleyhi ve Sellem*, Mustafa Kadırgalı Hattı Matbaa-i Osmaniyye, 1311.
- İsmail Hakkı (Uzunçarşılı) (1925/1343), *Karesi Meşahiri*, İlk tab’ı, Hüsn-i Tabiat Matbaası, İstanbul.
- Kara, Mustafa. *Bursalı Akif Mevlidi veya Kadınlar Mevlidi*. Bursa: Emirsultan Camii ve Türbesi Onarma ve Yaşatma Derneği, 2017.
- Karaca, Nesrin. “Erken Cumhuriyet Dönemi (1920-1940) Türk Romancılığında Adaş İki Kadın Yazarımız: Halide Edib Adıvar ve Halide Nusret Zorlutuna ‘nın Dünyasında Din Algısı, Peygamber Mevlid Kültürü”, *Türk Kültüründe Mevlit Geleneği Uluslararası Sempozyumu*. ed: Hakan Yekbaş. 529-548. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 2022.
- Karayel, Fatih. *Mevlit ile İlgili İnanç ve Tutumlar (İstanbul Avcılar Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalı. 2014.
- Kocatürk, V. M. (1970). *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Edebiyat Yayınevi.
- Köksal, M. Fatih (2011), *Mevlid-Nâme*, TDV Yayınları, Ankara.
- Kütük, Rıfat (2018). *Türk Edebiyatında Mevlid ve Muslihî’nin Gül-Efşân İsimli Mevlidi*. Erzurum, Ertual Akademi Yayıncılık.
- Memet, Ahmet Molla (2023). “Batı Trakya ve Ege Adalarında Mevlit Geleneneği”, *Türk Dünyasında Mevlit Geleneği*, ed: İsmet Çetin. 11-24. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Memmedova, Meleyke (2023). “Azerbaycan’da Mevlit Geleneği”, *Türk Dünyasında Mevlit Geleneği*, ed: İsmet Çetin. 11-24. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Okumuş, Ejder. *Dinin Toplumsal İnşası*. Akçağ Yayınları, Ankara 2015.
- Ömer Seyfettin. “Tos”. *Bütün Eserleri Hikâyeler 3*. 136-143. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1999.
- Özalp, N. Ahmet (2014). *Hikâye-i Mevlidi’n-Nebi Mevlid Hikâyeleri*. İstanbul, Büyüyenay Yayınları.
- Özkul, M. Murat. “Cemal Şakar’ın Mevlit Öyküsü: Edebiyat Sosyolojisi Açısından Bir Değerlendirme”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 12/1 (2010). 49-70.
- Öztürk, Zehra. “Muhammediye’nin İki Yazma Nüshası ve İki Kadın Müstensih”. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 1/1 (2000), 333-338.
- Öztürk, Zehra. “Eğitim Tarihimize Okuma Toplantılarının Yeri ve Okunan Kitaplar”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1/4 (2003), 131-155.
- Öztürk, Zehra. “Osmanlı Döneminde Kıraat Meclislerinde Okunan Halk Kitapları”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5/9 (2007), 401-445.

Öztürk, Zehra. “Kadın Toplantılarında Mevlit Okuma Geleneği ve Bir Kadın Tarafından Yazılan İlk Mevlit”.. *Uluslararası Din Sosyolojisi Sempozyumu Bildiri Özetleri K*, 10-12 Mayıs Aksaray / Türkiye, 194.

Öztürk, Zehra, “Nabi'nin Şiirinde Bir Mevlid Töreni”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, 9/19 (2023), 281-307.

Öztürk, Zehra – Şutanrıkulu, Gülreyhan, *Toplumsal Kimlik İnşası Türkiye’de ve Dağıstan’da Mevlid Geleneğinin Karşılaştırılması*, Konya/İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2022.

Pekolcay, Neclâ (1994). *İslâmî Türk Edebiyatı*. İstanbul: Kitabevi.

Rahman, Abdülkerim (1996), *Uygur Folkloru*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Reyhanoğlu, Gönül (2023). “Kıbrıs Türklerinde Mevlit Geleneği”, *Türk Dünyasında Mevlit Geleneği*, ed: İsmet Çetin. 107-133. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Sayfulloh, Sayfuddin (2023). “Özbekistan’da Mevlit Geleneği”, *Türk Dünyasında Mevlit Geleneği*, ed: İsmet Çetin. 145-159. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Sıgbatullına, Alfina (2023). “Tataristan’da Mevlit Geleneği”, *Türk Dünyasında Mevlit Geleneği*, ed: İsmet Çetin. 159-179. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Şakar, Cemal . “Mevlit”. *Hayalperdesi* 31-42. İstanbul:, İz Yayıncılık, 2015.

Sayılov, G. (2019). “Folklor ve İslam” Problemine Arkaik-Mitoloji Düşünce Konteksinde Bakış. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 230-236.

Toygar, Kâmil (1982), “Türkiye’de Mevlid Çevresinde Meydana Gelen Folklorik Unsurlar” *II. Milletlerarası T.F.Bild.* c.4, Ankara.

Uraz, Murat (1940), *Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz*, Tefeyyüz Kitabevi, İstanbul.

Yanmış, M.(2012). “Diyarbakır’da Mevlid Geleneği ve Bazı İller İle Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(1), 115-133.

Yaşaroğlu, M. Kâmil, “Mızraklı İlmihal”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (c.XXX, s.5-6) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, 2005

Rəyçi: filologiya elmləri doktoru Qalib Sayılov